

DESCOPERĂ

BALI

CUPRINS

Introducere

Trasee ideale pentru...	4
Descoperă Bali	8
Mâncare și băutură	14
Cumpărături	18
Divertisment	20
Activități	22
Repere istorice	24

Sfaturi de călătorie

Cazare	84
Restaurante	90
Viața de noapte	100
Informații de la A la Z	102
Ghid de conversație	114
Cărți și filme	118

Trasee ideale

1. Sanur, Denpasar și Uluwatu	28
2. Atracțiile din Ubud	35
3. Batur și Kintamani	42
4. Bedulu, Tampaksiring și Tegallalang	45
5. Pejeng și Bangli	50
6. Klungkung și Besakih	53
7. Tenganan, Candidasa și Amlapura	56
8. Bratan și Bedugul	61
9. Lovina și Singaraja	66
10. Krumbitan, Pupuan și Medewi	70
11. Tanah Lot, Jatiluwih și Batukau	73
12. Nusa Lembongan, Nusa Ceningan și Nusa Penida	77

Despre ghid	120
Au contribuit	121
Index	122

INTRODUCERE

O introducere în geografia, obiceiurile și cultura Baliului, plus informații utile despre bucătăria, istoria și atracțiile sale.

Descoperă Bali	8
Mâncare și băutură	14
Cumpărături	18
Divertisment	20
Activități	22
Repere istorice	24

Flori la Candikuning

DESCOPERĂ BALI

Baliul este adesea descris prin clișee turistice: exotic, seducător, magic. Deși aceste cuvinte par suprautilizate și golite de sens, sunt totuși adjectivele cele mai potrivite pentru a descrie micuța insulă.

Bali se bucură de o diversitate remarcabilă pentru o insulă atât de mică, situată în cel mai mare arhipelag din lume. Aeroportul internațional este situat în regiunea sudică Badung, centrul urban și comercial al Baliului. Aici se distrează majoritatea turiștilor toată ziua și toată noaptea, până dimineață – în special în stațiunile Kuta, Legian și Seminyak. Sanur și Nusa Dua sunt zone mai liniștite, potrivite

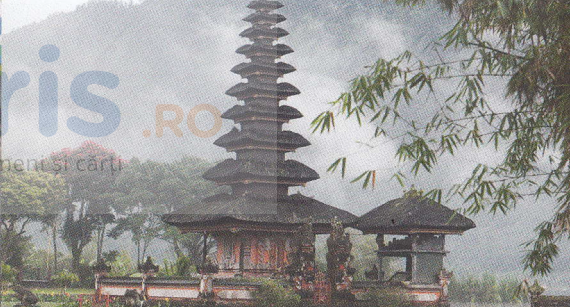
unui hedonism mai reținut. Asta nu înseamnă că partea de sud a Baliului este de evitat: dincolo de aspectele pur comerciale, aici se află adevărate comori tradiționale balineze. În regiunile Gianyar și Bangli, relieful devine mai domol, satele, mai mici, iar cultura locală, mai accesibilă. Primele regate ale Baliului și-au avut vetrele în aceste zone, lăsând în urmă numeroase temple antice. Ubud este un adevărat magnet cultural, multe dintre satele din apropiere specializându-se în arte, meșteșuguri, dansuri sau stiluri muzicale.

Cutii din paie pentru ofrande

La est, regiunile Klungkung și Karangasem sunt dominate de cel mai înalt munte de pe insulă, Gunung („Muntele”) Agung, centrul spiritual al celor mai mulți balinezi. Sate izolate, conservatoare, păstrează tradițiile artistice și obiceiurile antice. Coasta de nord a Baliului, regiunea Buleleng, este agricolă, aici cultivându-se de toate, de la mirodenii la struguri. Munții aproape că intră în mare pe înguste plaje cu nisip negru, mângâiate de valuri domoale.

Baliul de vest, regiunea Jembrana și parte din Buleleng, este un amestec

Respect pentru oameni și cărți

Festival la templu (odilan)

Puru Ulun Danu Bratan

de terenuri aride și zone luxuriante. Populația este risipită și de o mare diversitate culturală. Această parte a insulei este ocupată de un parc național cu floră și faună rare. Regiunea Tabanan, de la sud-vest, este orezăria Baliului. În trecut, aici își aveau reședința marile dinastii regale. Astăzi veți găsi sate risipite pe văi de munte, vulcani și lacuri cristaline în cratere.

Un lanț de șase vulcani se întinde de la vest la est, cu înălțimi între 1 350 m și 3 014 m peste nivelul mării. Plajele au nisip vulcanic, închis la culoare, doar cele din sud având nisip alb.

TRASEE PE INSULĂ

Bali are o suprafață de 5 632 km, măsurând doar 90 km pe axa nord-sud și 140 km de la est la vest. Dimensiunea compactă a insulei înseamnă că poate fi explorată pe jos sau cu mașina în cadrul unor excursii de o zi.

Cele 12 trasee din acest ghid acoperă majoritatea reperelor turistice de pe insulă și, cu excepția excursiei la Lovina și Singaraja (traseul 9), toate sunt potrivite pentru cei căzuți în sudul insulei sau în Ubud și sunt gândite ca excursii de o zi. Cei care nu trebuie să se întoarcă seara într-un anumit loc pot lega câteva trasee, folosindu-le ca ghid pentru explorarea zonelor mari ale insulei; găsiți posibile legături în casetele gri de la începutul fiecărui traseu.

Cu excepția traseului Nusa Lemongan (nr. 12), parcurgerea itinerarelor este la fel de interesantă precum ajungerea la destinație. Recomandăm să închiriați o mașină cu șofer, astfel încât să vă puteți relaxa și bucura de peisaj; condusul în Bali poate fi periculos, iar indicatoarele, derutante sau neadecvate (pag. 102). Ambuteiajele sunt la ordinea zilei, în special la orele de vârf, în zonele populate din sud. În Denpasar (traseul 1) nu este ușor de condus din cauza străzilor cu sens unic și a lipsei locurilor de parcare.

TURISMUL

Bali s-a orientat spre turism încă din anii '60. Deși unii antropologi afirmă că prin acest lucru s-a pierdut o parte din ingenuitatea balinezilor, iar cultura lor tradițională a fost comercializată, este clar că turismul susține economia locală de zeci de ani. În industria artizanatului și a meșteșugurilor de pe insulă și în segmentul artelor spectacolului, efectele revitalizante ale turismului sunt evidente. Astăzi, mii de țărani creează produse de artizanat, atât pentru turiști, cât și pentru export. În timp ce unii reconstruiesc temple folosind metodele tradiționale, colegii lor absolvenți de facultate concep hoteluri de lux, încorporând elemente balineze. Toate aceste eforturi fac parte dintr-un proces creativ care durează de secole în Bali: rezistența culturii balineze își are originea

Pura Gunung Kawi, Tampaksiring

în abilitatea remarcabilă de a adopta, adapta și absorbi.

CLIMĂ

Bali are climat tropical. Pe tot parcursul anului, temperatura medie este de cca 30°C. În sezonul ploios, între jumătatea lunii oct. și jumătatea lunii mai, umiditatea este ridicată, spre deosebire de sezonul uscat din mai–septembrie.

În sezonul umed plouă zilnic și uneori au loc furtuni violente, lunile cele mai ploioase fiind dec.–feb. În iun.–aug. insula se bucură de o briză răcoroasă și cer mereu însoțit.

POPULAȚIE

Bali are o populație de 4,2 mil. de locuitori, din care majoritatea sunt hinduși (merită menționat însă că Indonezia este țara cu cel mai mare număr de musulmani). Există și câteva comunități de musulmani, creștini și budiști în zonele rurale, care au adoptat identitatea și cultura balineză.

Există și un număr în creștere de emigranți musulmani și creștini din insulele învecinate, care vin aici în căutarea unui loc de muncă. Majoritatea nou-veniților s-au stabilit în zonele urbane din sudul insulei, unde lucrează pe salarii mici. Cei mai mulți, în special tinerii, locuiesc în capitala insulei și centrul său administrativ,

Denpasar, în zonele turistice de pe coasta de sud și în orașul Ubud.

În Bali se vorbește limba indoneziană în spațiul public și balineză în familie. Engleza este vorbită în toate zonele turistice, mai puțin în satele îndepărtate și comunitățile agricole. Pentru mai multe informații despre limba locală, vedeți pag. 108. Pentru ghidul de conversație, vedeți pag. 114.

OBICEIURI LOCALE

Există patru tipuri de sărbători în Indonezia: religioase, naționale, internaționale și comemorative. Cele numite *tanggal merah* (dată roșie, adică trecută cu roșu în calendar) sunt sărbătorile naționale, când instituțiile statului, școlile și băncile sunt închise. Majoritatea magazinelor, a restaurantelor, a agențiilor de turism și a atracțiilor turistice din Bali rămân deschise și în aceste zile. Multe dintre datele sărbătorilor religioase diferă de la an la an.

Dacă vizitați Bali primăvara, în martie sau aprilie, aveți șansa de a prinde Nyepi (Anul Nou balinez), care cade în ziua de după luna nouă a echinocțiului de primăvară. Atunci, insula se cufundă în tăcere pentru 24 de ore. În această noapte neagră, balinezii nu găsesc, nu lucrează și nu călătoresc, nu există zboruri înspre și dinspre Bali, magazinele rămân închise, toate străzile sunt pustii și întunecate.

Dansatori de legong

Fructe exotice

POLITICĂ

Bali este una dintre cele 26 de provincii ale Indoneziei, al cărei președinte, Joko Widodo, este șeful statului,

al guvernului și comandantul suprem al armatei. Următoarele alegeri prezidențiale vor avea loc în 2019. După decenii succesive de dictatură, Indo-

NU PLECAȚI DIN BALI ÎNAINTE SĂ...

mergeți la piață. Piețele de alimente, caracterizate de arome puternice și agitație, se află peste tot pe insulă. La ora 4 dimineața, vânzătorii încep să descarce din camioane numeroase tipuri de fructe și legume, inclusiv conopidă, avocado, banane, ananas, citronelă, ardei iuți, alune, hașme, mangustani, rambutani și *salak* (fructul-șarpe). Pag. 61.

admirați apusul la Petulu. În fiecare seară, mii de egrete și bătlani albi javanezi se întorc la adăpost, în copaci. Despre bătlani se spune că sunt o manifestare a sufletelor celor uciși. Pag. 40.

vizionați un dans balinez. *Legong* este dansat de trei tinere: două dansatoare principale și una secundară. Versiunea obișnuită spune povestea unui rege și a prințesei pe care a răpit-o, dansatoarele fiind îmbrăcate într-un costum excepțional. Dansul *kecak* se execută de către până la 150 de bărbați îmbrăcați în sarong, ghemuindu-se în cercuri concentrice în jurul unei torțe și rostind incantații hipnotic, în timp ce povestea este jucată în interiorul cercului. Inspirat dintr-un dans ritualistic din anii '20 denumit *sanghyang*, povestea este preluată din poemul epic hindus *Ramayana*. Pag. 20.

vizitați insula Nusa Lembongan. Plajele cu nisip alb de la Jungutbatu și Mushroom

Bay, de-a lungul coastei de vest a insulei, abundă în pensiuni confortabile și stațiuni elegante, în timp ce cluburile de pe plajă oferă sesiuni de snorkeling și scufundări pentru excursioniștii care sosesc aici cu catamaranul. Pe lângă activitățile de scufundare, există și o comunitate a surferilor pe coasta de sud, la Dream Beach. Pag. 78.

admirați terasele plantațiilor de orez din Jatiluwih. Această zonă din centrul Baliului prezintă un peisaj de terase de orez care par nesfârșite, cu munții în fundal. Jatiluwih este sit UNESCO din 2008 datorită păstrării tehnicilor tradiționale agricole balineze. Jatiluwih înseamnă „extraordinar”, o descriere inspirată a acestei priveliști magice. Pag. 75.

vedeți situl antic Gunung Kawi. Acest complex uimitor de *candi* (altare) sculptate în piatră și alcovuri ale călugărilor se află într-o vale pitorească, cu vedere la râul Pakerisan. Datând din sec. XI, sculpturile extrem de bine păstrate sunt memoriale ale membrilor dinastiei balineze Warmadewa. Lângă grupul principal de cinci *candi*, de cealaltă parte a râului, se află un conglomerat de nișe și camere sculptate în piatră. Pag. 47.

Bărci cu furchet la Amed

nezia a trecut la democrație în ultimii zece ani.

Deși musulmanii sunt majoritari în Indonezia, guvernul își asumă obligația constituțională de a apăra libertatea religioasă.

Cele cinci religii recunoscute oficial sunt: islamismul, protestantismul, catolicismul, budismul și hinduismul. În Bali, religia majoritară este hinduismul.

Cultura hindusă balineză

Religia are încă un rol central în stilul de viață balinez și în filosofia comunității, templul – *pura* – fiind nucleul fiecărei comunități hinduse de pe insulă. Când vine vorba de tradiție și datorie spirituală, până și cei tineri își dau jos blugii și costumele, se îmbracă în sarong și se îndreaptă spre templu sau spre unul dintre evenimentele satului – o naștere, o ceremonie a pilirii dinților (pentru a scăpa de rău), o nuntă sau o incinerare. Orice turist care stă mai mult de câteva zile pe insulă va asista vrând-nevrând la un festival, la o procesiune sau la o ceremonie. *Odilan* sau aniversarea templului reprezintă un eveniment deosebit de fastuos în Bali. Data diferă de la un templu la altul, așadar aveți șansa de a prinde una pe durata șederii dvs.

ECONOMIE

Pe lângă venitul din turism, economia balineză este susținută de exportul bunurilor artizanale și al produselor agricole. Lanțul muntos care împarte insula determină diferențele de climă și tipurile de sol, astfel încât Bali produce o varietate de recolte. Câmpiile din centru și de la sud sunt intens cultivate – peisajul este dominat de orezării cu terase – însă spre interiorul insulei, acestea devin grădini de ceapă, varză și papaya, iar apoi, mai sus în munți, cafea, tutun, cuișoare, chili, portocale și arahide, culturi care preferă o climă mai răcoroasă.

Fermierii care locuiesc pe pantele protejate de ploii ale munților, în regiunea de coastă din nord, mai caldă, cultivă porumb, manioc, fasole și struguri. Pescuitul și cultivarea algelor reprezintă și ele îndeletniciri importante pentru export.

Baliul este un loc atât de atrăgător datorită acestui contrast dintre activitățile agricole și interesul pentru artă, în contextul unui peisaj superb și al unei culturi asociate cu blândețea și ospitalitatea.

Respect pentru oamenii și cărțile

Orezării terasate

Izvoarele cu ape termale Air Panas

RECOMANDĂRI PENTRU EXPLORAREA BALIULUI

Program de funcționare. Mallurile sunt deschise zilnic de la 9:00–10:00 până la 22:00–23:00, în timp ce magazinele din Kuta și Seminyak deschid de la 9:00 la 21:00. Magazinele mai mici sau outleturile (precum cele din Tegallalang) închid la 17:00 și nu deschid duminica.

Festivalul fructelor de mare. Festivalul fructelor de mare Jimbaran este sinonim cu sărbătorile în Bali. Plajele se umplu de localuri care servesc pește proaspăt, prins în aceeași zi. În timp ce stați la masă, privind apusul, vi se vor aduce platouri cu pește la grătar, creveți uriași, homar, sepie și scoici, cu garnitură de orez, spanac de apă balineză – *kangkung* – și sosuri balineze făcute în casă.

Băutura Daluman. Ghereta de daluman din piața din Ubud servește o băutură vâscoasă, gelatinoasă, făcută din frunzele viței de daluman. Băutura e plină de vitamine și recomandată femeilor însărcinate. Are un gust bun, deși consistența cleioasă poate fi neplăcută.

Sporturi de apă în Candidasa. Există mai multe locuri extraordinare de practicat scufundări și snorkeling în largul stațiunilor Candidasa și Amed. Întrebați la orice hotel din Candidasa unde puteți aranja să fiți luat într-o barcă de pescuit *jukung* până la insula Tepekong și micuțele insule Mim-pang, unde există câteva recife de corali. În Amed găsiți mai multe firme care oferă excursii de scuba diving sau puteți înota și face snorkeling în jurul unei epave japoneze în largul plajei Banyuning. Veți vedea

o sumedenie de vietăți marine, inclusiv corali, limacși de mare și pești psihedelici. În larg puteți vedea inclusiv rechini și pisici de mare.

Plaja Pasir Putih. Cea mai frumoasă plajă de pe coastă este Pasir Putih, care înseamnă „nisipuri albe”, situată la 6 km la est de Candidasa. Mărginită de o pădure de cocotieri și flancată de promontorii verzi, cu o stâncă ascuțită în spate, se ajunge aici pe o alee de 600 m care, deși abruptă și plină de gropi, se poate parcurge și cu mașina. Ambianța liniștită și localurile cu acoperiș din iarbă (*warung*) amintesc de Baliul anilor '70.

O drumeție în pădurea ecuatorială. Puteți face o drumeție în pădure între lacul Buyan și lacul Tamblingan, o zonă plină de păsări, unde puteți vedea ciocănituri, sturzi și cuci malkoha. Pe drumul de deasupra acestui intrând în apă se află un templu și un indicator către Pura Ulun Danu Tamblingan, care vă direcționează către niște scări lungi de 400 m, șerpuitoare, care coboară către un alt templu pe malul lacului; acesta are o pagodă cu multe acoperișuri – *meru*.

Pești oceanici. Canalul dintre Nusa Lembongan și Nusa Penida este locul de înmulțire a peștilor Mola mola, pești mari, plați, cu înotătoare dorsale și ventrale lungi. Numit și pește-soare, este cel mai greu pește cu oase din lume, un adult cântărind în medie 1 000 kg. Atrage scafandri din întreaga lume și se poate vedea din iulie și până în noiembrie.

Respect pentru oameni și natură

TRASEE IDEALE

1. Sanur, Denpasar și Uluwatu	28
2. Atracțiile din Ubud	35
3. Batur și Kintamani	42
4. Bedulu, Tampaksiring
și Tegallalang	45
5. Pejeng și Bangli	50
6. Klungkung și Besakih	53
7. Tenganan, Candidasa
și Amlapura	56
8. Bratan și Bedugul	61
9. Lovina și Singaraja	66
10. Krumbitan, Pupuan și Medewi	70
11. Tanah Lot, Jatiluwih și Batukau	73
12. Nusa Lembongan, Nusa
Ceningan și Nusa Penida	77

Plaja de la Sanur

SANUR, DENPASAR ȘI ULUWATU

Treceți pe la casa de pe plajă a unui artist expatriat, vizitați muzeele și piețele din capitala insulei, plimbați-vă printre maimuțe, priviți apusul de pe vârful stâncilor și încheiați ziua pe plajă cu un festin cu fructe de mare.

DISTANȚĂ: 80 km

DURATĂ: 0 zi întreagă

PLECARE: Sanur

SOSIRE: Jimbaran Bay

DE REȚINUT: Acest traseu aglomerat este recomandat pentru cei ce locuiesc în sud (adică Kuta, Seminyak, Sanur, Jimbaran sau Nusa Dua).

Închiriați o mașină cu șofer pentru întreaga zi; șoferul va aștepta unde doriți să opriți. Vizitarea centrului orașului Denpasar presupune ceva mers pe jos. Piețele din oraș și străduțele pot fi dificile dacă sunteți nefamiliarizat cu Baliul sau cu orașele din Asia; dacă preferați o atmosferă mai relaxată, excludeți din traseu vizita în Denpasar.

Acest traseu vă poartă din satul istoric Sanur spre piețele și priveliștile capitalei aglomerate ale insulei, iar apoi către un templu maiestuos pe vârful de munte și către plajele de surferi de la Uluwatu, în colțul sud-vestic al Baliului.

SANUR

Sanur 1 este un sat prosper în care se trăiește armonios. Arată idilic: ziduri îmbrăcate în viță-de-vie, arbori înalți și un țărm nisipos ce se întinde pe 5 km, într-o lagună adăpostită de un recif, oferind condiții sigure de înot, waterboarding și windsurfing. O faleză pavată pe întreaga lungime a plajei a fost salvată de la eroziune printr-un proiect impresionant de peisagistică și conservare, care a salvat și reciful de corali. Sanur a fost prima enclavă turistică a Baliului, cu primele pensiuni simpliste ale insulei din anii '40 anunțând epoca turismului modern. Astăzi, plaja este împânzită de hoteluri cu prețuri medii și mari, iar drumurile de acces sunt pline de magazine cu articole de artizanat.

Hyatt Regency Bali

Începeți în dreptul plajei la **Hyatt Regency Bali 2** (Jl Danau Tamblingan nr. 89, Sanur; www.bali.regency.hyatt.com; închis pentru renovări până în 2018). Lucrările de restaurare, care vor dura până în prima parte a anului 2018, vor

include caracteristici tradiționale bali-neze în designul interior și vor ajuta la întreținerea faimoaselor grădini ale hotelului, create de designerul peisagist australian Made. Impresionanta serie de terase a grădinii coboară spre o grădină acvatică și alte câteva grădini tematice, inclusiv una albă, tropicală, inspirată de grădina castelului Sissinghurst din Kent, în sudul Angliei.

Muzeul Le Mayeur

Următoarea oprire este **Muzeul Le Mayeur** (Jalan Hang Tuah, Pantai Sanur; L-V 8:00–14:00), situat pe plaja Sanur, la nord de Inna Grand Bali Beach Hotel.

Pictorul belgian Adrien-Jean Le Mayeur de Merpres (1880–1958) a trăit în Bali începând cu 1932 și până la puțin timp înainte de moartea sa, în 1958. Supranumit „Gauguin de Indo-

